

Svensk arkitekturforskning i förnyelse

Forskningsrådet Formas fattade i april 2011 beslut om att tilldela arkitekturskolorna vid KTH, CTH, LTH och Umeå universitet åttio miljoner kronor till uppbyggnad av en gemensam nationell forskarskola och till forskning om arkitekturens teori och metodik. Det handlar om arkitektur som skapande disciplin och om dess sociala dimension.

Det finns ett stort behov av systematisk kunskapsutveckling inom arkitektur och samhällsplanering i en tid av stora omvärldsförändringar. Begreppet hållbar stadsutveckling används dagligen, men det saknar en teoretisk kärna och en definition vilket medför att det är omöjligt att utvärdera alla de lösningar som nu lanseras i en strid ström. Här behövs en grundläggande teoriutveckling som diskuterar begreppet hållbarhet i dess sociala, ekologiska, ekonomiska, fysiska och kulturella dimensioner.

Arkitektur är ett sätt att se världen och att ta ställning för detta perspektiv är att också bejaka den möjliggörandets konst som vi är i så stort behov av. Vår tids stora frågor om samhällenas och städernas utbyggnad kräver nya kunskaper inom delområdena klimat, energi och transport. Det är bara genom gestaltning i arkitektur och planering som helhetslösningar kan skapas och realiseras i praktiken. Det finns inga genvägar.

Men är det just forskning som behövs? Ja, vetenskap är ett välkonstruerat språk och det är precis vad som behövs inom arkitekturens område.

Arkitekturforskningens primära uppgift är att fördjupa arkitekturkunskapen. Arkitektur kräver kunskap. Det är arkitekterna själva som behöver den. Dels i undervisningen på arkitekturskolorna, dels på kontoren i yrkespraktiken. En bra arkitekturforskning sätter ord på den tysta kunskap som vinnas i den praktiska yrkesutövningen, i projekten och i kundrelationerna. Det är framför allt genom att förse utbildarna med dessa nya begrepp och teorier som det blir möjligt att bedriva undervisning i kunskapsfronten på annat sätt än i hittillsvarande föråldrade mästar/lärling-former. Att sätta ord på den nya kunskapen gör det också möjligt att bedriva en systematisk kunskapshandling på kontoren.

Arkitekturforskningen behövs också för att sprida arkitekturkunskapen i samhället. Den förser oss med ett språk som gör att arkitekturfrågorna kan bli angelägna och begripliga även utanför yrkesdomänen. Det gäller att kunna tala om samspelet mellan människa, föremål och rum på ett för omvärlden greppbart sätt. Starka och arkitekturkunniga beställare och användare är en förutsättning för att arkitekturen ska ha en stark ställning i ett samhälle. Det är också en aspekt på hållbarhet.

Mycket kan också vinnas av en arkitekturforskning som intar ett konstruktivt, konsumentkritiskt perspektiv. Att granska och utvärdera det nyligen byggda ur de boendes perspektiv kan tillföra nya kunskaper till grund för utveckling av nya boendeformer, bättre planlösningar och kunskaper om hur vi kan göra boendet i den täta staden möjligt för alla, inte minst för barnen. En konsumentkritisk forskning är nödvändig som ett komplement till den producent- och produktionsinriktade forskning som idag dominerar byggforskningen. Kundperspektivet måste ständigt vara närvarande. Det behövs

en fri, oberoende forskning som vågar tala om hur det står till med kvaliteten i det svenska byggandet.

Det svenska bostadsbyggandet släpar efter trots stora ansträngningar att underlätta planerings- och genomförandeprocesserna samt omfattande försök att sänka produktionskostnaderna. Det finns en fara i att detta resulterar i ett enahanda bostadsbyggande som inte löser sin framtida uppgift. Här krävs nytänkande och innovationer i flera avseenden. Det handlar om att undersöka och förstå hur boendet i den framtida, mångkulturella och integrerade staden kan organiseras. Bostadsbyggande är en stadsbyggnadsuppgift. Det handlar också om att utveckla nya boende-, upplåtelse-, finansierings- och förvaltningsformer. Det handlar till sist också om att utveckla nya typer av bostäder, bostadsbyggnadssystem och planlösningar med omsorgsfullt utformade rum för människor – det vill säga en ny arkitektur. Detta förutsätter en samverkan mellan forskning och praktik. I ett framtida kraftfullt svenskt innovationssystem inom svensk samhällsbyggnad samverkar forskare, praktiker och producenter.

Det behövs också en experimentell, konstnärlig forskning som flyttar fram arkitekturens positioner och som vidareutvecklar arkitekturens språk och frigörande kraft. Helt enkelt ett slags framtidslaboratorium för utveckling av ny arkitektur. Ett exempel på detta är parametrisk design och digital fabrikation som kopplar samman avancerad formgivning med industriell produktion och skapar möjligheter bygga sådant som inte tidigare har varit möjligt. Det finns en risk idag att vi alltför ensidigt fokuserar på effektivisering, på att bygga billigare. Vi måste också satsa på det innovativa och våga förnya byggandet. Alla talar om "processen" och hur den kan effektiviseras, få talar om "produkten" och hur den kan förnyas. En sak är att bygga billigare, en annan att skapa värde genom nytänkande. Här har arkitekturforskningen en strategisk uppgift att tillföra praktiken ny kunskap.

Eftersom mycket av forskningen idag är beställd och har sina givna intressenter med sina referens- och styrgrupper behövs också en risktagande, explorativ utvecklingsverksamhet. På så sätt löser forskarna inte bara redan formulerade problem, utan skapar också nya problemställningar. De medverkar till att ställa de utvecklande frågorna för framtiden. I detta slags experimenterande finns också en bra grogrund för att utveckla nya kommunikationsformer för kollektiv problemlösning.

Det behövs naturligtvis också en vidareutveckling av de praktiserande arkitekternas kunskaper, arbetsmetoder och verktyg. Vi kan svårligen tänka oss en läkarprofession utan medicinsk forskning. På motsvarande sätt behövs en arkitekturforskning för utvecklingen av arkitektprofessionen. Det är därför bra att Formas har satsat på arkitekturskolorna. En nära koppling mellan forskning och undervisning innebär att nyvunna kunskaper kan implementeras i undervisningen och på så sätt komma professionen till del.

Det finns en mycket lovande skrivning kring begreppet praktikhära i de ansökningar som Formas nu har beviljat forskningsmedel. Forskarna intresserar sig för praktiken och vill studera arkitektur som skapande disciplin. De vill också överbrygga den skenbara motsättningen mellan teori och praktik genom att göra praktiken till studieobjekt och samverka med praktikerna utan att förlora det teoretiska djupet i forskningen. Det är en alldeles utmärkt utmaning, om än av stora mått. För som talesättet säger: vad är mer praktiskt att ha än en bra teori? Vad är en skicklig praktiker om inte en person som har en klar uppfattning om hur ett gott jobb ska utföras – det vill säga en person som praktiserar en teori?

Formas anslag är av en sådan storleksordning och har en sådan frihetsgrad att forskarna nu har getts en reell möjlighet att åstadkomma en nödvändig förnyelse av den svenska arkitekturforskningen.

ÖRJAN WIKFORSS

Arkitekt SAR/MSA, tekn. dr. och professor KTH

orjan.wikforss@arkitekturanalys.se